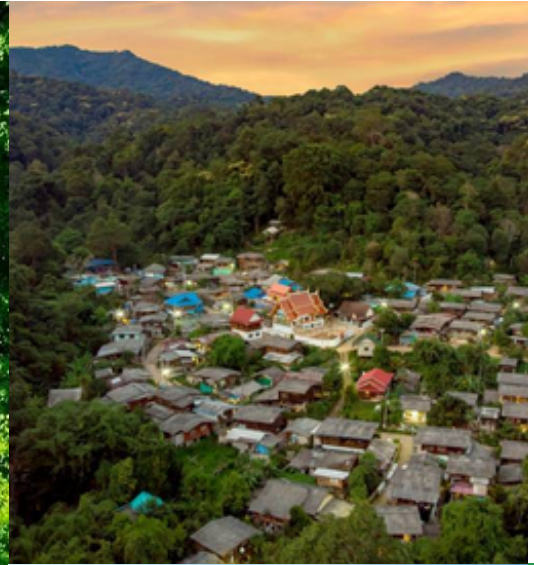

กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม

วารสาร: การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

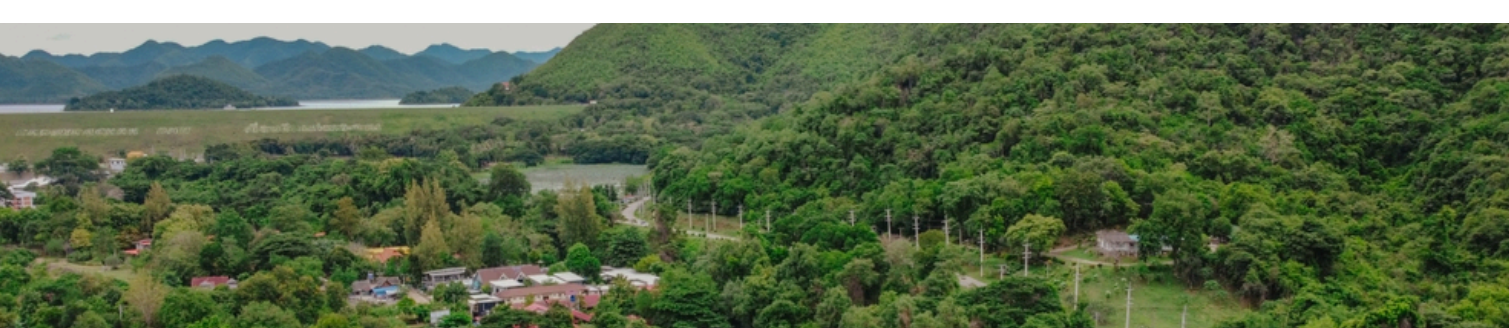
JOURNAL

“ป่าชุมชน ทางรอดจากโลกเดือด”

“ป่าชุมชน” นับว่าเป็นรากฐานธรรมชาติที่สำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในกลไกการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของปัจจุบันและอนาคต อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญตลอดจนการเป็นพื้นที่ นิเวศบริการ (ecosystem services) นอกจากนี้ ป่าชุมชนหลายแห่งยังให้บริการทางนิเวศที่เป็นปัจจัยสำคัญในระบบการผลิตโดยเฉพาะ น้ำท่าที่หล่อเลี้ยงการเกษตร ปศุสัตว์ รวมทั้งการใช้ในครัวเรือนผ่านระบบประปาภูเขา ดังนั้นการสร้างรูปแบบการจัดการป่าที่รองรับปรับตัว จากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะขยายผลถึงองค์ความรู้ บกเรียน สู่ป่าชุมชนอื่นๆ ในประเทศไทย ได้อย่างเป็นรูปธรรม

“อ้างอิง รัชคอฟ ,16 ธันวาคม 2022”

"May our grounds stay fertile"

ภาพ: <https://www.pinterest.com>

“ปลูกป่า ปลูกคน” แนวคิดสำคัญของการฟื้นฟูป่าไม้ควบคู่กับการพัฒนาคนในชุมชนให้เป็นผู้ดูแลผืนป่าอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน

ปัจจุบันอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกสูงขึ้น ทำให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้ของประเทศไทย โดยเฉพาะป่าไม้ไม่ผลัดใบจะสูญเสียสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ ผลผลิตของป่าบางชนิดลดลงจากภาวะความแห้งแล้งยาวนาน และเกิดไฟป่าที่มีความถี่และความรุนแรงมากขึ้น อีกทั้งปริมาณน้ำท่าจากป่าช่วงหน้าแล้งก็ลดลง ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงป่าทั้งเป็นแหล่งอาหาร รายได้ และบริการจากป่า เช่น น้ำเพื่อการเกษตร ในขณะที่เดียวกัน ยังเผชิญความเสี่ยงภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น เช่น ดินโคลนถล่มบนพื้นที่ลาดชัน และน้ำท่วมฉับพลันในบริเวณราบลุ่มน้ำในเขตป่าแต่ท่ามกลางวิกฤตนี้ ยังมี “ทางรอด” ที่เป็นรูปธรรม

“การมีป่าเพียงอย่างเดียวกำลังจะไม่เพียงพอ เพราะโลกกำลังต้องการป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนั้นป่ากับความหลากหลายทางชีวภาพจะยั่งยืนได้ก็ต้องมีคนคอยดูแล ซึ่งก็คือชุมชน ดังนั้นในการเดินไปสู่เป้าหมายของประเทศจะต้องมีทั้ง 2 ปัจจัยนี้ และจะแยกจากกันไม่ได้”

หม่อมหลวงดิศปนัดดา ดิศกุล
(ไทยพีบีเอส, 18 กันยายน 67)

“ป่าชุมชน” หมายถึง พื้นที่ป่าที่กรมป่าไม้อนุญาตให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมกับเจ้าหน้าที่ในการดูแล รักษา และบำรุงป่าอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ป่าเกิดความยั่งยืน และชุมชนได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ภาพ: <https://themomentum.com>

ป่าชุมชนมีบทบาทสำคัญในด้านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งในระดับระบบนิเวศและระดับชุมชน ดังนี้

1. สร้างความยืดหยุ่นให้ระบบนิเวศ

(Ecosystem Resilience) ป่าชุมชนช่วยรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการปรับตัวของระบบนิเวศต่อสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง และป่าที่อุดมสมบูรณ์สามารถรองรับผลกระทบ เช่น ภัยแล้ง ไฟป่า ฝุ่นควัน ได้ดีกว่าป่าที่ถูกบุกรุก

2. ลดความเปราะบางของชุมชน

(Community Vulnerability) ชุมชนที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ อาหาร ป่าไม้ จะได้รับผลกระทบอย่างหนักจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ป่าชุมชนทำหน้าที่เป็น "เกราะป้องกัน" ให้ชุมชนมีแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร วัสดุชีวมวล และรายได้ในภาวะวิกฤต

3. แหล่งน้ำต้นทุนและระบบบริการนิเวศ

ป่าชุมชนหลายแห่งเป็นแหล่งต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงระบบประปาภูเขา ใช้เพื่อการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ และอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวในฤดูแล้งหรือช่วงภัยแล้งที่ยาวนาน

4. ฐานการผลิตอาหารที่ยืดหยุ่นต่อภัยพิบัติ

พืช สมุนไพร แมลง และสัตว์ป่าที่หาได้ในป่าชุมชน ช่วยเสริมความมั่นคงทางอาหารในช่วงที่ภาคเกษตรเสียหายจากภัยแล้ง/น้ำท่วม และลดความเสี่ยงของการขาดแคลนอาหารในภาวะวิกฤติ

5. ส่งเสริมองค์ความรู้และการจัดการโดยชุมชน

การจัดการป่าชุมชนส่งเสริมการเรียนรู้ การปรับตัว และการบริหารจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเอง และชุมชนที่มีทักษะในการดูแลป่าจะมีความพร้อมมากขึ้นในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่แน่นอน

ภาพ: <https://themomentum.com>

ภาพ: <https://themomentum.com>

ภาพ: <https://kapook.com>

กรณีศึกษา: ป่าชุมชนตลาดขี้เหล็ก จ.เชียงใหม่

ป่าตั้งรังกว่า 3,800 ไร่ บริเวณตลาดขี้เหล็ก อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในความพยายามร่วมกันกว่า 40 ปี ระหว่างชาวบ้าน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ กรมป่าไม้ (ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ฯ สำนักจัดการป่าชุมชน) และหน่วยงานท้องถิ่น ในการฟื้นฟูป่าจากผลกระทบ/ปัญหา จนกลายมาเป็นป่าที่สมบูรณ์อีกครั้ง

โดยในปัจจุบัน ได้ปราศจากการบุกรุกทำลายป่าอัตรา 1% ต่อปี อีกทั้งยังเป็นแหล่งกักเก็บ CO₂ ที่สำคัญ เป็นแหล่งซูปเปอร์มาเก็ตให้กับชุมชนเพิ่มความมั่นคงทางอาหารได้อย่างยั่งยืน ภายใต้การบริหารจัดการโดยชุมชน

ภาพ: <https://www.forest.go.th>

ภาพ: <https://www.forest.go.th>

“ป่าชุมชนเหล่านี้จึงไม่เพียงเป็นแนวป้องกันโลกร้อน หากแต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอาชีพ รายได้ และความมั่นคงทางชีวิตให้แก่ประชาชนในระยะยาว โดยหน้าที่ของเราคือ อย่าไปทำลายธรรมชาติ เพื่อให้ธรรมชาติได้ทำหน้าที่ของเขาเพื่อเรา” (มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, กรกฎาคม 2024)